

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин

ТВЕРДОХЛІБ ДІАНА СЕРГІЇВНА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
**«ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: МАСШТАБИ,
СТРУКТУРА, ЕФЕКТИВНІСТЬ»**

Спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Студентки 4 курсу
(номер курсу)
групи МЕ-81а
(шифр групи)

(підпис)

Д.С. Твердохліб

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Керівник ст. викладач, к.е.н.
(посада, науковий ступінь)

(підпис)

А.С. Воронцова

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

на тему

«ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: МАСШТАБИ,
СТРУКТУРА, ЕФЕКТИВНІСТЬ»

студентки Твердохліб Діани Сергіївни

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 41 сторінці, у тому числі список використаних джерел з 37 найменувань, який розміщено на 4 сторінках. Робота містить 2 таблиці, 7 рисунків.

Ключові слова: ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ, ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ, ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС, ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, БІЗНЕС.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану масштабів, структури та ефективності іноземного інвестування в економіку України для пошуку векторів його активізації та розширення.

Об'єктом роботи є економіка України та її інвестиційна привабливість.

Предметом дослідження є масштаби, структура та ефективність іноземного інвестування в економіку України.

При дослідженні особливостей розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування використано як загальні наукові методи (аналізу, синтезу, дедукції, групування, індукції), так і спеціальні наукові методи (статистичного аналізу, прогнозування, економіко-математичні методи – регресії, кореляції).

Інформаційною базою роботи є законодавчі та нормативно-правові документи з питань інвестиційної діяльності Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, звітні дані Національного банку України, аналітичні огляди та звіти міжнародних фінансових організацій, дані інформаційно-аналітичних бюлетенів, а також періодичні видання та наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів.

За результатами дослідження сформульовані такі висновки:

Узагальнення теоретико-методологічного досвіду іноземного інвестування та класифікації інвестиції вказує, що під іноземними інвестиціями можна розуміти довгострокові або короткострокові вкладення нерезидента в економіку іншої країни у формі прямих або портфельних інвестицій з метою отримання прибутку, розвитку бізнесу, відкриття нових або розширення існуючих виробництв, набуття стратегічного контролю за управлінням підприємствами з іноземними інвестиціями.

Проведений статистичний аналіз масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період базувався на врахуванні факторів відносної стабільності бізнес- та інвестиційного середовища в Україні, відсутності війни, прогнозованості ділових очікувань та векторів розвитку держави.

Прогнозування напрямків розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування в післявоєнний період вказує на потребу стабілізації нормативної бази стосовно проведення інвестиційних операцій, їх оподаткування та виведення капіталу закордон, актуальним є унормування законодавства для створення інвестиційного криптохабу з України, що дозволить не лише залучити інвестиції з високим кон'юнктурним попитом, але й їх перерозподілити на післявоєнне відновлення держави, а загальна робота державного апарату, на нашу думку, має бути направлена на активізацію реального зростання іноземного інвестування в країні на основі існуючих та нових договорів про економічне партнерство та інвестиційну співпрацю з іншими державами світу.

Результати апробації основних положень кваліфікаційної бакалаврської роботи розглядалися: на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та технологій в Україні та світі» (29 квітня 2022 р., м. Бережани).

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2022 рік

Рік захисту роботи – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)

студентки 4 курсу, групи МЕ-81а

Твердохліб Діани Сергіївни

1. Тема роботи: «Іноземне інвестування в економіку України: масштаби, структура, ефективність»

затверджена наказом по університету від «05» травня 2022 року № 0317-VI.

2. Термін подання студентом закінченої роботи «27» травня 2022 року

3. Мета кваліфікаційної роботи: аналіз сучасного стану масштабів, структури та ефективності іноземного інвестування в економіку України для пошуку векторів його активізації та розширення.

4. Об'єкт дослідження: економіка України та її інвестиційна привабливість.

5. Предмет дослідження: масштаби, структура та ефективність іноземного інвестування в економіку України.

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах законодавчих та нормативно-правових документів з питань інвестиційної діяльності Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, НБУ, аналітичних оглядах та звітах міжнародних фінансових організацій, а також періодичних виданнях та наукових публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної бакалаврської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети:

Розділ 1 Теоретико-методологічні засади іноземного інвестування в країну, термін подання – 11.04.2022.

У розділі 1 узагальнено теоретичний досвід іноземного інвестування та класифікації інвестицій, досліджено фактори та вектори іноземного інвестування в країну.

Розділ 2 Ретроспективний аналіз сучасного стану іноземного інвестування в економіку України, термін подання – 27.04.2022.

У розділі 2 проаналізовано масштаби та структура іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період, діагностувано ефективність іноземного інвестування в економіку України.

Розділ 3 Вектори розвитку та оптимізації іноземного інвестування в економіку України, термін подання – 18.05.2022.

У розділі 3 виявлено головні проблеми інвестиційної привабливості економіки України та сформувано напрямки її розвитку для іноземного інвестування в післявоєнний період.

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МЕВ	04.04.22	04.04.22
2	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МЕВ	12.04.22	12.04.22
3	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МЕВ	28.04.22	28.04.22

9. Дата видачі завдання: «02» травня 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В КРАЇНУ	9
1.1 Теоретичний досвід іноземного інвестування та класифікації інвестиції	9
1.2 Фактори та вектори іноземного інвестування в країну	14
2 РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	19
2.1 Масштаби та структура іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період	19
2.2 Ефективність іноземного інвестування в економіку України	23
3 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	27
3.1 Головні проблеми інвестиційної привабливості економіки України	27
3.2 Напрямки розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування в післявоєнний період	30
ВИСНОВКИ.....	35
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	38
ДОДАТКИ.....	42

ВСТУП

Стабільний розвиток сучасної економіки, особливо в постпандемічний період, базується на сталому інвестиційному кліматі та розвитку іноземного інвестування як в прямій, так і в портфельній формах. Дані глобальні процеси руху капіталу забезпечують не лише створення нового бізнесу та нових робочих місць в країні залучення іноземного інвестування, але й трансфер технологій, обмін управлінським досвідом, поглиблення інтернаціоналізації виробничих процесів та активізації торговельної позиції країни у світі. В сучасних умовах перед Україною посилилися не лише глобальні економічні, кон'юнктурні та структурні виклики стосовно масштабів, структури та ефективності іноземного інвестування в економіку, але й політико-правові та військові загрози як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвесторів, що вказує на значну актуальність аналізованої тематики та потребу поглибленого розгляду економіки України та її інвестиційної привабливості

Питання сучасного стану масштабів, структури та ефективності іноземного інвестування в економіку України для пошуку векторів його активізації та розширення розглядала велика кількість науковців, зокрема, С. О. Бойчук, А.В. Лебедева, О. В. Бухало, С. В. Васильчак, О. О. Галаченко, С. Б. Соловій, М. П. Дубина, М. М. Демидова, О. В. Волобоев, В. Ф. Сурдул, Ю.В. Городніченко, М. П. Денисенко, О. А. Задоя, В. С. Фоменко, Н. М. Заярна, І.І. Процак, В.-І. З. Мармулевич, О. В. Коляда, О. С. Федорчук, С. В. Кузьмінов, С.О. Геращенко, В. Маслій, С. Питель, О. І. Мельник, А. Г. Мельник, Л. Б.Малиш, І. О. Мошляк, та інші.

Мета роботи – аналіз сучасного стану масштабів, структури та ефективності іноземного інвестування в економіку України для пошуку векторів його активізації та розширення.

Завданнями роботи на основі встановленої наукової мети є:

- узагальнити теоретичний досвід іноземного інвестування та класифікації інвестиції;
- дослідити вектори та фактори іноземного інвестування в країну;
- проаналізувати масштаби та структуру іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період;
- діагностувати ефективність іноземного інвестування в економіку України;
- виявити головні проблеми інвестиційної привабливості економіки України;
- сформулювати напрямки розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування в післявоєнний період.

Об'єктом роботи є економіка України та її інвестиційна привабливість.

Предметом роботи є масштаби, структура та ефективність іноземного інвестування в економіку України.

Методична база. При дослідженні особливостей розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування використано як загальні наукові методи (аналізу, синтезу, дедукції, групування, індукції), так і спеціальні наукові методи (статистичного аналізу, прогнозування, економіко-математичні методи – регресії, кореляції).

При написанні роботи використано нормативні акти, науково-практичну літературу (статті, монографії, підручники) стосовно розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування, аналітичні та статистичні дані.

Практичне значення одержаних результатів полягає в апробації матеріалів дипломної роботи на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та технологій в Україні та світі» (29 квітня 2022 р., м. Бережани).

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В КРАЇНУ

1.1 Теоретичний досвід іноземного інвестування та класифікації інвестицій

Сталий розвиток глобального бізнесу базується на вільному русі капіталу між країнами та галузями з метою пошуку векторів його оптимального розміщення як у формі прямих, так і портфельних іноземних інвестицій, тому актуальним є узагальнення теоретико-методологічного досвіду іноземного інвестування та класифікації інвестицій.

У сучасній теорії міжнародних відносин єдиного наукового трактування поняття іноземного інвестування та іноземних інвестицій немає, що обумовлено дуалістичним підходом різних авторів до даних понять та розглядом їх як процесу та паралельно як форми руху глобального капіталу.

На думку С. О. Бойчук, А. В. Лебедева, під іноземним інвестуванням зазвичай визначають операцію, яка передбачає довгострокові відносини, в яких фізична або юридична особа, резидент однієї економіки (іноземний інвестор), має на меті отримати довготривалу участь у компанії або організації, що є резидентом іншої економіки [1].

Операція іноземного інвестування означає, що інвестор має намір здійснювати значний ступінь впливу або контролю в управлінні компанією-резидентом в іншій економіці. О. В. Бухало вказує, що прямі чи портфельні інвестиції не передбачають будь-якого наміру контролю з боку інвестора, оскільки зазвичай це здійснюється з короткостроковими горизонтами [2-3].

С. В. Васильчак, О. О. Галаченко, С. Б. Соловій вказують, що іноземне інвестування має свої особливості, зокрема, хоча іноземні інвестиції можуть здійснюватися фізичними особами, здебільшого вони здійснюються компаніями, зокрема, глобальними ТНК, які мають материнську компанію (головний офіс) у

своїй країні походження та дочірні компанії. розташовані в різних зарубіжних країнах [4].

Зазвичай материнська компанія має певний відсоток у статутному капіталі дочірніх компаній; володіння більш ніж 10% загального капіталу вважається мінімальним порогом, який відрізняє прямі іноземні інвестиції від портфельних інвестицій, оскільки дозволяє мати значний ступінь впливу в управлінні компанією. Якщо частка власності в капіталі компанії при іноземному інвестуванні перевищує 50%, можна говорити про стратегічний контроль за бізнесом в приймаючій інвестиції країні.

О. В. Волобоев, В. Ф. Сурдул та О.Гаврилюк при розгляді класифікації іноземного інвестування та їх поділі на прямі і портфельні іноземні інвестиції відзначають, що прямі іноземні інвестиції включають три способи фінансування транскордонних інвестиційних проєктів:

- внески або збільшення капіталу (за рахунок матеріальних чи нематеріальних активів) прямим інвестором;
- заборгованість з материнською компанією за кордоном та інші внутрішньокорпоративні операції (зокрема, передача акцій);
- реінвестування прибутку [5].

М. П. Денисенко вказує, що більша частина розширення міжнародного виробництва в останні роки відбувається за рахунок нематеріальних активів і закордонних операцій, заснованих на таких методах, як ліцензування, франчайзинг і контрактне виробництво. Паралельно, тенденція до цифровізації економіки сприяє експансії на треті ринки без потреби у великих інвестиціях, породжуючи так звані «мікромультинаціональні» та «глобальні» фірми, які можуть швидко інтернаціоналізувати з мінімальним розгортанням фізичних активів за кордоном [8].

Все це свідчить про необхідність розглянути нові показники для аналізу еволюції процесів інтернаціоналізації, включаючи торгівлю послугами та нематеріальними товарами (наприклад, права інтелектуальної власності) та цифровими товарами.

Наведемо ключові теорії іноземного інвестування в глобальній економіці у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 — Ключові теорії іноземного інвестування в глобальній економіці

Назва теорії іноземного інвестування	Автори	Період	Індикатори та критерії аналізу іноземного інвестування	Характеристика іноземного інвестування на економіку країни	Особливості використання теорії в практичній державній політиці
Меркантилізм	Т. Мен, Дж. Ло	З початку 16 ст.	Глобальний рівень багатства	Призвело до активізації світової торгівлі	Сповідували країни при залученні іноземного інвестування та митній політиці
Суспільного достатку	Дж. Гелбрайт	Початок ХХІ ст.	Прогресивний розвиток економіки та іноземного інвестування	Залучення іноземного інвестування	Покладено в основу сучасної політики держави стосовно іноземного інвестування
Кібернетична революція іноземного інвестування	Р.Тібольд	Початок ХХІ ст.	Автоматичні лінії іноземного інвестування	-	Покладено основи іноземного інвестування в політику формування прожиткового мінімуму населення
Теорія промислового перевороту іноземного інвестування	П.Друкер	Початок ХХІ ст.	Інвестування в виробництва	Створення новітніх технологій	Формування активної промислової і інвестиційної політики держави.
Теорія послуг	К. Кларк	Початок ХХІ ст.	Інвестування в сферу послуг	Диверсифікація сервісної діяльності стосовно іноземного інвестування	Надання пільг для іноземного інвестування у послуги

Джерело: узагальнено автором на основі [10-16]

Ключові теорії іноземного інвестування вказують на використання диференційованих підходів стосовно розгляду ролі та значення іноземних інвестицій для розвитку національної економіки на основі врахування динаміки ВВП, галузевих пріоритетів розвитку, добробуту населення, глобального конкурентного профілю країни, що отримує іноземні інвестиції.

Таким чином, іноземні інвестиції є категорією платіжного балансу, яка фіксує рух валюти і не обов'язково стосується фізичних інвестицій, здійснених іноземними компаніями в економіку приймаючої країни, оскільки останню можна фінансувати з використанням інших джерел — іноземні заощадження (портфельні інвестиції та/або борг) або на місцевому рівні. На нашу думку, подібний поділ іноземного інвестування залежно від факторів та стану впливу на компанію дозволяє врахувати роль іноземного інвестора та довгостроковість його інвестиційних напрямків, оскільки саме портфельні інвестиції можуть мати більш короткостроковий та спекулятивний характер (направлені на отримання поточного прибутку), а прямі іноземні інвестиції навпаки націлені на зростання вартості бізнесу, в який було інвестовано, тому вони мають стратегічний характер.

Всі іноземні інвестиції та економічне зростання мають довгострокову рівновагу. Визначено, що економічне зростання є дуже важливим для залучення більших інвестиційних потоків. Проте іноземні інвестиції помірно впливають на економічне зростання. Крім того, існує односпрямований причинно-наслідковий зв'язок, який переходить від економічного зростання до іноземних інвестицій, тобто збільшення потоків іноземних інвестицій не обов'язково призводить до більшого економічного зростання країни.

Закон України «Про режим іноземного інвестування» вказує на поділ іноземних інвестицій за видами та формами вкладення, зокрема: «Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у вигляді: іноземної валюти, що визнається конвертованою НБУ; валюти України - відповідно до законодавства України; будь-якого рухомого і нерухомого майна та майнових прав; акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку

(пай) у статутному капіталі юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті; грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо; прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; інших цінностей відповідно до законодавства України» [37].

Узагальнення теоретико-методологічного досвіду іноземного інвестування та класифікації інвестиції вказує, що під іноземними інвестиціями можна розуміти довгострокові або короткострокові вкладення нерезидента в економіку іншої країни у формі прямих або портфельних інвестицій з метою отримання прибутку, розвитку бізнесу, відкриття нових або розширення існуючих виробництв, набуття стратегічного контролю за управлінням підприємствами з іноземними інвестиціями. В глобальній економіці іноземне інвестування є формою руху фінансового капіталу та забезпечує стабілізацію бізнес-середовища за рахунок перетікання капіталу в галузі з високим рівнем дохідності або значним потенціалом розвитку.

1.2 Фактори та вектори іноземного інвестування в країну

Узагальнення теоретико-методологічного досвіду іноземного інвестування та класифікації інвестиції вказує на можливість аналізу векторів іноземного інвестування в країну.

Як вказують О. А. Задоя і В. С. Фоменко, іноземні інвестиції для країни відіграють важливу роль у нинішньому та майбутньому економічному становищі. З цієї причини країни можуть бути зацікавлені у включенні іноземного інвестування як важливого фактора в свої стратегії підвищення продуктивності та зростання. Багато країн світу досягли надзвичайного успіху в усуненні найбільш значущих регуляторних бар'єрів для іноземних інвестицій, але подальші реформи, спрямовані на більш особливі галузеві сфери регулювання, можуть стати важливим кроком у випередженні залучення іноземних інвестицій [10].

О. В. Коляда та О. С. Федорчук відзначають, що нинішня економічна ситуація в світі відкриває можливості та створює проблеми для глобального розвитку. За останнє десятиліття в світі спостерігалися відносно високі темпи зростання, участь громадськості в процесах управління зросла в багатьох країнах, і, за деякими винятками, рівень бідності знизився. Цей економічний успіх можна пояснити різними причинами, включаючи економічні реформи, що охоплюють більше десяти років; високі ціни на сировину, що принесло користь традиційному експорту; та в цілому відповідальна фіскальна політика, яка створила сприятливе макроекономічне середовище для розвитку окремих країн світу [12].

Однак існують різні перешкоди та недоліки, які необхідно усунути, якщо країни хочуть продовжувати отримувати вигоду від іноземних інвестицій. Зовнішні чинники зростання для регіону, такі як світовий попит, зменшилися. Окремі країни стикаються з численними мікроекономічними та соціальними проблемами, включаючи:

- високий рівень нерівності;
- нестабільну зайнятість через високі показники неформальності;

- відносно низький рівень додаткової вартості в промисловому секторі;
- низький рівень проникнення інформаційних технологій, особливо в бізнесі. середній.

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у нинішньому та майбутньому економічному становищі країн. Приплив іноземних інвестицій значно і стабільно зріс за останнє десятиліття, оскільки багато розвинених країн почали розглядати альтернативні вектори інвестування, зокрема, і країни третього світу як важливий компонент своїх стратегій економічного зростання. Це призвело до збільшення іноземних інвестицій в секторах, які виходять за рамки традиційного видобутку природних ресурсів, великомасштабних комунікацій та фінансових послуг.

Такі тенденції вказують на те, що іноземні інвестиції можуть стимулювати економічний динамізм у регіоні, наприклад збільшення іноземних інвестицій у дослідження та розробки та попит на більш інноваційні споживчі товари. Потенційний шлях зростання для країн включає приплив іноземного капіталу, який стимулює збільшення місцевого попиту; крім того, збільшення потоків доходів за певних обставин може запропонувати потенційне підвищення продуктивності за рахунок побічних ефектів.

І. М. Товкун вказує на те, що історично склалося так, що іноземні інвестиції були визначені як каталізатор економічного розвитку країн. Два провідні результати від іноземного інвестування, безсумнівно, — це створення робочих місць і капітал, який отримує країна, але найважливішим аспектом є технологічне поширення, яке впливає на людський капітал країн, куди надходять інвестиції [26].

В. В. Трохимчук і Р. О. Григоренко звертають увагу на те, що з точки зору теорії економічного зростання країни, збільшення капіталу є одним із найважливіших каналів, за допомогою яких іноземні інвестиції позитивно впливають на приймаючі економіки. Ця ситуація особливо актуальна в країнах, що розвиваються, які через низький рівень розвитку не мають достатньої потужності заощаджень для фінансування нагромадження капіталу або які не мають достатньо розвинутого фінансового ринку та ринку капіталу, щоб

направити необхідні ресурси для цього. У цьому сенсі в багатьох випадках іноземні інвестиції стають неоціненним джерелом розширення виробничих можливостей приймаючих економік, вони також позитивно впливають на зростання за рахунок передачі технологій, створених ТНК та вітчизняним компаніям. Цей канал іноземного інвестування особливо важливий через його наслідки для довгострокового зростання [27].

Різні дослідження показують, що передача технологій відбувається в основному за рахунок зовнішніх ефектів або непрямих ефектів, які є результатом присутності іноземного капіталу в певних секторах країни, а не через офіційні домовленості, такі як купівля ліцензій. Однак можливість технологічних зовнішніх ефектів також визначається певними характеристиками країни-одержувача іноземних інвестицій, такими як розмір ринку, положення про національний режим оподаткування та інвестування, розмір і технологічні можливості місцевих фірм, а також наявність людського капіталу [16-18].

Н. Г. Фатюха і Є. Є. Маркін відзначають те, що за допомогою одного чи кількох механізмів іноземного інвестування, згаданих вище, слід очікувати позитивного зв'язку між інвестиціями в країну та зростанням ВВП. Кілька емпіричних аналізів підтверджують те, що існує позитивна кореляція між станом іноземного інвестування та зростанням для ВВП країн. З середини 1980-х рр. теорія зростання зосереджується на детермінантах довгострокового зростання в так званій теорії ендогенного росту. На відміну від традиційної теорії зростання, в якій технологія вважалася наданою, одним із факторів, який було визначено центральним у процесі економічного розвитку, є поширення технології після розвитку іноземного інвестування [28].

У моделі зростання, яка зосереджується на технологічній дифузії, темпи економічного розширення найбільш відсталих країн залежать від прийняття та впровадження нових технологій, які надходять із найбільш розвинених країн. З цієї точки зору зростання країн, що розвиваються, частково пояснюється технологічним процесом навздоганяння. У цьому контексті теорія ендогенного зростання забезпечує концептуальну основу для аналізу впливу іноземного

інвестування на зростання ВВП. ПІ є одним з основних каналів, через які може відбуватися поширення технологій у країни, що розвиваються. Однак у різних дослідженнях знову стає очевидним, що необхідною умовою для реалізації впливу іноземного інвестування має бути те, що економіка, яка приймає потоки ПІ, має певний поріг розвитку, який дозволяє їй мати здатність поглинати нові технології, які передається за рахунок іноземних інвестицій. Тому іноземні інвестиції мають позитивний вплив на зростання, але тільки в країнах, що розвиваються з вищими доходами.

З галузевої точки зору теорія організації промисловості приділяє більше уваги оцінці зовнішніх ефектів, які мають іноземні інвестиції на компанію, і навіть на промисловий сектор, в якому вона знаходиться. Різні дослідження показали, що вступ іноземних компаній дає непрямі ефекти, які можуть сприяти ефективності решти компаній, які складають певний виробничий сектор, незалежно від того, чи є вони вітчизняними чи навіть іноземними [15].

Крім передачі технологій, серед цих зовнішніх ефектів виділяються наступні: посилення конкуренції, розвиток людського капіталу та створення стимулів для експорту. Більший технологічний розвиток іноземних компаній позитивно впливає на людський капітал, оскільки їхні працівники навчаються за найкращими технологічними стандартами. Якщо ці працівники перейдуть до інших компаній, національних чи іноземних, відбудеться процес передачі технологій.

Ці міркування є центральними для розуміння впливу іноземного інвестування на сектори, де вони розташовані. Матеріалізація цих ефектів залежить від того, чи існує тісний зв'язок між іноземними та вітчизняними компаніями, наприклад, який відбувається через стратегічні альянси, чи місцеві компанії мають здатність поглинати зовнішні ефекти, створені іноземними компаніями, або за допомогою висококваліфікованої робочої сили або передовий стан технологічного розвитку. В середньому іноземні фірми, як правило, є більше експортерами, ніж вітчизняні, і вони пов'язують цей результат з їх більшим розміром, оскільки вони знаходять незначні відмінності в показнику експорту над

виробництвом для того ж розміру [11]. У загальних рисах можна сказати, що залежно від особливостей сектора, в якому розміщені іноземного інвестування, будуть два типи впливу на експортні показники приймаючої економіки:

- більший обсяг експорту;
- використання вітчизняними фірмами зовнішніх ефектів, створених іноземними компаніями, що спонукає перші до експорту.

Вища продуктивність компаній, які експортують товари та послуги на глобальний ринок, не обов'язково пояснюється присутністю іноземних компаній у тому ж секторі, а тим, що за визначенням вони повинні бути більш продуктивними, тому що вони стикаються з міжнародною конкуренцією [13].

Аналіз векторів іноземного інвестування в країну дозволив виявити, що іноземне інвестування в країну може проходити у формі прямих або портфельних інвестицій в залежності від цілей, масштабу та мети інвестора, воно може мати короткостроковий або довгостроковий стратегічний характер та бути направлено як в інвестування в окремі активи (зокрема, для портфельного інвестора – цінні папери), так і в основні засоби, земельні ресурси, технологій (для прямого інвестора), а базовими векторами іноземного інвестування можуть бути активи, галузі, держава, окремі підприємства.

2 РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

2.1 Масштаби та структура іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період

Аналіз векторів іноземного інвестування в країну дозволив отримати можливість здійснити статистичний аналіз масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період. Показники прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Показники прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр., млн. дол. США

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Абсолютний приріст	Темп приросту, %
Прямі іноземні інвестиції в Україну (сальдо)	-3446	-4859	-5175	58	-6747	-3301	-95,79
ПІІ активи	234	116	621	362	436	202	86,32
ПІІ пасиви	3680	4975	5796	304	7183	3503	95,19
Портфельні іноземні інвестиції в Україну (сальдо)	-1800	-2080	-5134	829	-1024	776	43,11
ПІІ активи	3	33	411	152	-70	-73	-2433,33
ПІІ пасиви	1803	2113	5545	-677	954	-849	-47,09

Джерело [34]

Показники прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. вказують на незадовільний стан інвестиційного клімату в країні, оскільки прямі іноземні інвестиції за сальдо зменшилися на 3301 млн. дол. США (на майже 96%), зокрема, активи за прямими іноземними інвестиціями зросли на 202 млн. дол. США (на майже 86%), а пасиви за прямими іноземними інвестиціями зросли на 3503 млн. дол. США (на майже 95%), в складі портфельних іноземних інвестиціях (за сальдо) сума була відміною та зросла на 776 млн. дол. США (на

майже 43%), зокрема, за активами портфельні інвестиції зменшилися на 73 млн. дол. США (у 24 рази), а пасиви зменшилися на 849 млн. дол. США (на майже 47%), що вказує на відтік за прямими та портфельними інвестиціями з країни. Сальдо прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. наведено на рис. 2.1.

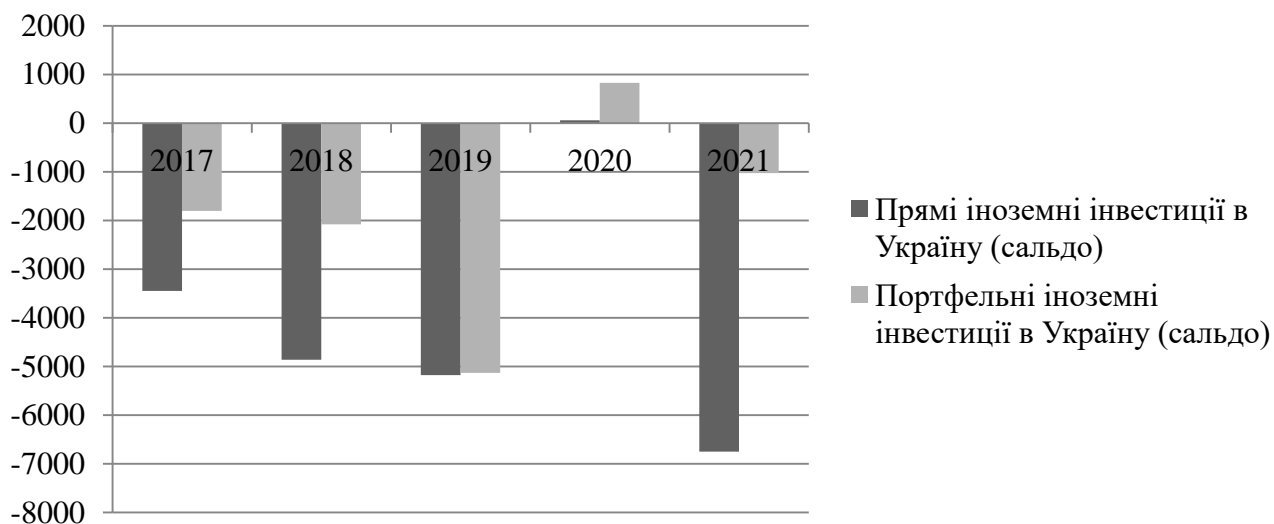

Рисунок 2.1 - Сальдо прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр., млн. дол. США

Джерело [34]

Сальдо прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. вказує, що з країни стабільно був відтік інвестицій, що були раніше вкладені, тобто очікування інвесторів були негативними, лише в 2020 р. сальдо було позитивним. Основу руху негативного відтоку іноземних інвестицій склали портфельні іноземні інвестиції, що вказує на слабкий рівень довіри інвесторів до стабільності кон'юнктури бізнесу в Україні. Прямі іноземні інвестиції в Україні в середньому становили 995,23 млн. дол. США в 1998 по 2021 рр., досягнувши історичного максимуму в 6502 млн. дол. США в 4 кварталі 2005 р. і рекордно низького рівня -3200 млн. дол. США в 1 кв. 2015 р. Прямі іноземні інвестиції в Україні у 1 кварталі 2021 р. збільшився на 1665 млн. дол. США. Прямі іноземні інвестиції в ВВП України наведено на рис. 2.2.

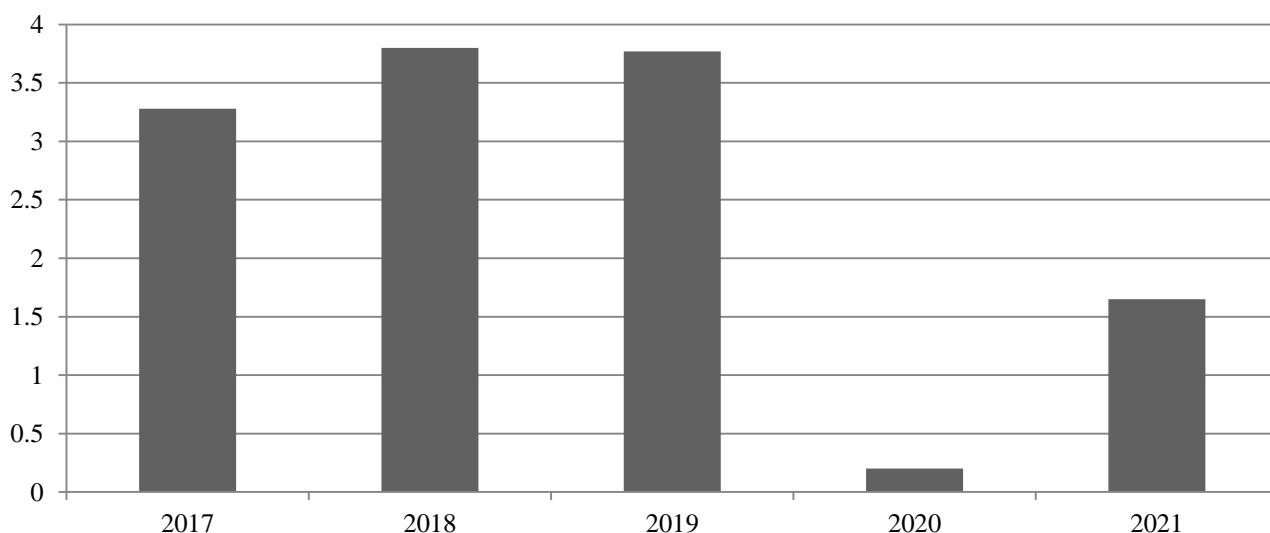

Рисунок 2.2 - Прямі іноземні інвестиції в ВВП України, %

Джерело [34]

Середнє значення прямих іноземних інвестицій в ВВП для України протягом періоду становило 2,75 % з мінімальним значенням -0,22 % в 2015 р. та максимум 8,75 % в 2005 році. Останнє значення в 2020 р. становить 0,2 %. Для порівняння, середній показник у світі у 2020 р. на основі 180 країн становить 3,99 %.

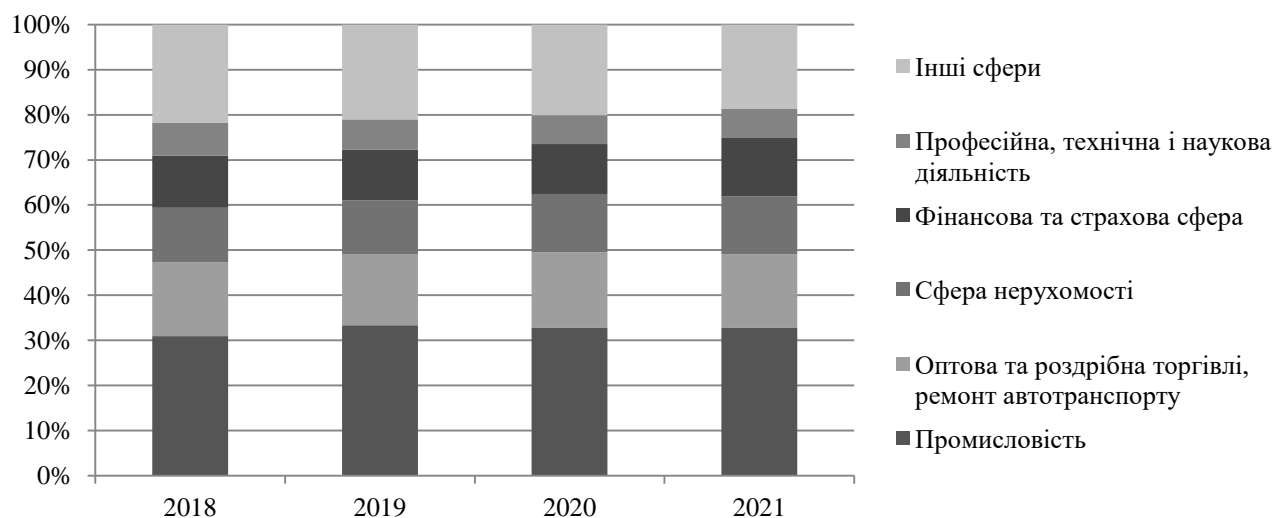

Рисунок 2.3 – Галузі іноземного інвестування в Україні, %

Джерело [9, 24, 34]

Галузі іноземного інвестування в Україні (рис. 2.3) вказують, що провідну роль в сфері інтересів іноземних інвесторів відігравали галузі промисловості та торгівлі. Аграрний сектор мав не великий обсяг іноземного інвестування в Україні. На рис. 2.4 наведено основні країни іноземного інвестування в Україні.

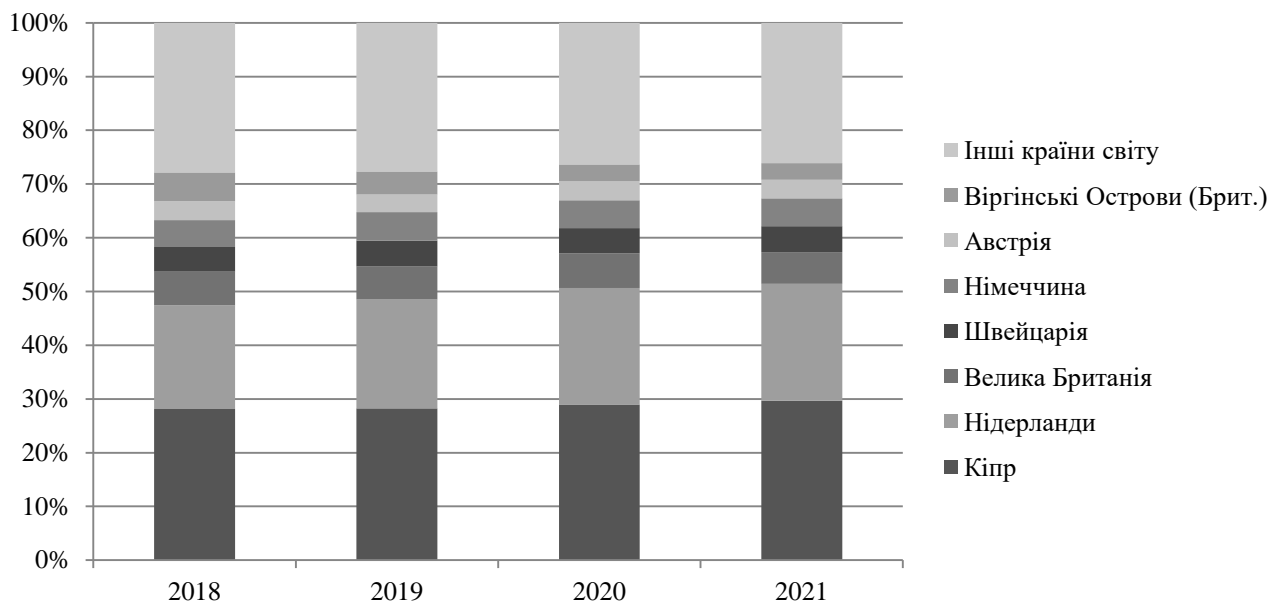

Рисунок 2.4 – Основні країни іноземного інвестування в Україні, %

Джерело [9, 24, 34]

Основні країни іноземного інвестування в Україні включали саме класичні офшори або країни з досить низьким рівнем податкового навантаження (Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, території Великобританії), що вказує на використання даних територій для мінімізації оподаткування українського бізнесу.

Проведений статистичний аналіз масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період базувався на врахуванні факторів відносної стабільності бізнес- та інвестиційного середовища в Україні, відсутності війни, прогнозованості ділових очікувань та векторів розвитку держави. За результатом аналізу масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період визначено сталі темпи росту іноземного інвестування, зокрема, наявним був певний офшорний характер даних потоків та переважання надходження інвестицій над їх відтоком (до війни). Головними

векторами іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період був аграрний сектор, металургійна, хімічна, машинобудівна галузі, харчова промисловість. Розвиток іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період дозволяв забезпечувати відносно стабільне розширення ВВП країни.

2.2 Ефективність іноземного інвестування в економіку України

Проведений статистичний аналіз масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період вказує на потребу діагностики ефективності іноземного інвестування в економіку України.

Згідно з останніми щорічними рейтингами Світового банку, Україна посідає 64 місце серед 190 економік за зручністю ведення бізнесу. Рейтинг України покращився до 64 у 2019 р. з 71 у 2018 р. Легкість ведення бізнесу в Україні в середньому становила 108,33 місце в 2008- 2019 рр., досягнувши найвищого рівня – 152 місце у 2011 р. та рекордно низького рівня – 64 місце у 2019 р.

З початку 2022 р. зростання напруженості між Росією та Україною суттєво вплинуло на фінансові ринки, ціни на газ і нафту та обмінні курси. А саме, після екстреного засідання Організації Північноатлантичного договору (НАТО) 4 січня 2022 р., викликаного нарощуванням російських військ поблизу українських кордонів, російський рубль хаотично коливався на кожній геополітичній новині.

Деякі багатообіцяючі події іноді допомогли російській національній валюті зміцнити свої позиції, як-от оголошення про консультації між Росією та США, а також заява російського міністерства оборони про виведення військ до місць їх постійної дислокації. Проте несприятливі політичні ситуації знову і знову заважали стабільності на фінансових ринках. Зрештою, напруженість загострилася 21 лютого 2022 р., після того як Росія офіційно визнала незалежність сепаратистських Донецької та Луганської народних республік (ДНР і ЛНР) і

ініціювала вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. спричинив турбулентність фінансової системи країни, завдавши в кінцевому підсумку великої шкоди її економіці. 26 лютого 2022 р. США, Велика Британія, ЄС, Канада та Японія оголосили про заборону кількох російських банків із системи обміну повідомленнями SWIFT та заморозили міжнародні резерви Центрального банку.

Вплив притоку прямих іноземних інвестицій на стан ВВП України наведено на рис. 2.5. Факторна ознака – прями іноземні інвестиції, результативна ознака – ВВП України, період аналізу – 2017-2021 рр.

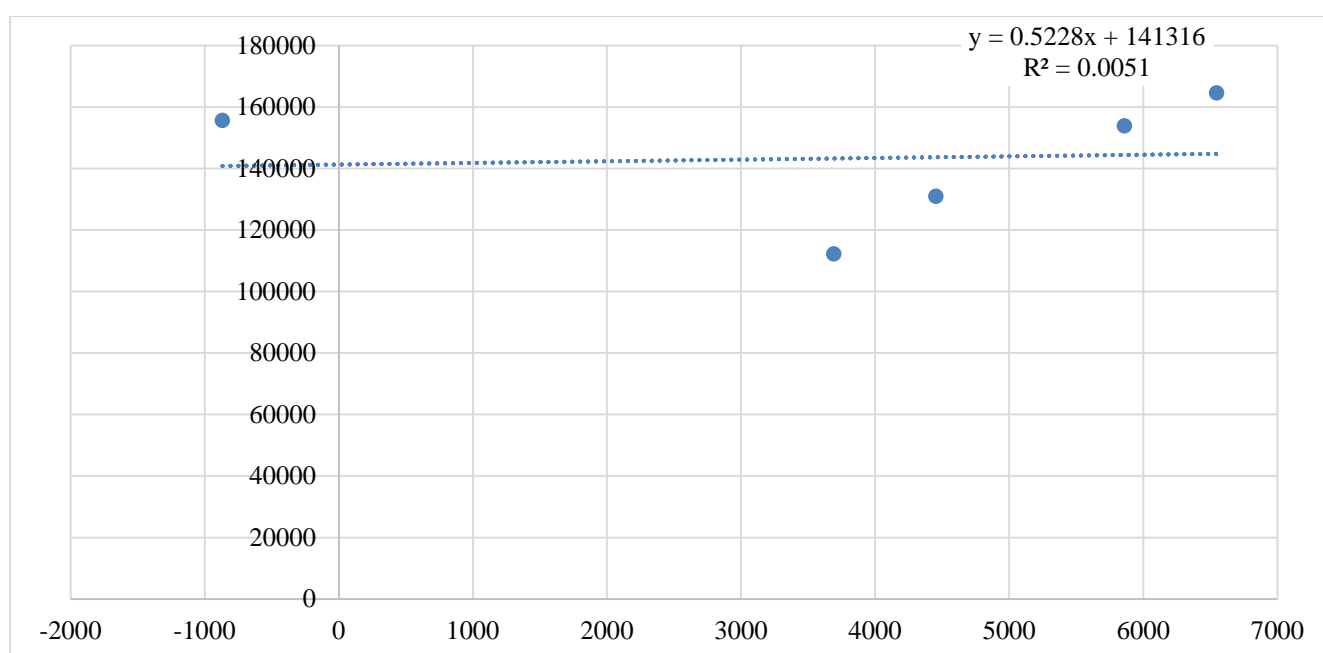

Рисунок 2.5 - Вплив притоку прямих іноземних інвестицій на стан ВВП України, млн. дол. США

Джерело: складено автором

Вплив притоку прямих іноземних інвестицій на стан ВВП України вказує, що при зростанні прямих іноземних інвестицій на 1 млн. дол. США величина ВВП країни зростала на 0,52 млн. дол. США, тобто іноземне інвестування позитивно впливало на стан економічного розвитку держави (знаний розмах варіації даних вказує на досить малий показник кореляції між факторами).

У 2020 р. прямі іноземні інвестиції (ПІ) США в Україні становили приблизно 761 млн. дол. США. Це можна порівняти з ПІ США в Росії, які в 2020 р. склали 12,5 млрд. дол. США.

Україна має значний інвестиційний потенціал з огляду на великий споживчий ринок, високоосвічену та конкурентоспроможну робочу силу та багаті природні ресурси. Угода про асоціацію України з ЄС надає Україні пільговий доступ до ринку та прискорює економічну інтеграцію України з ЄС. Компанії США досягли успіху в Україні, зокрема в галузі сільського господарства, споживчих товарів та технологій. Україна є сільськогосподарським центром і є третім за величиною експортером зерна у світі. Сектор ІТ-послуг та досліджень і розробок програмного забезпечення в Україні демонструє великий потенціал завдяки великій, кваліфікованій робочій силі в країні [36].

Україна не є членом ЄС, але вона працює над наближенням багатьох своїх стандартів, щоб відповідати вимогам ЄС та полегшити доступ до ринків ЄС. Коли Україна розробляє проекти законів, вона часто включає норми та стандарти ЄС або посиляється на них. Україна є членом СОТ та підписантом Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі. Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства несе відповідальність за повідомлення про всі проекти технічних регламентів до Комітету СОТ з технічних бар'єрів у торгівлі. Повідомлення Україною проекту тексту до СОТ для коментарів значно покращилося за останні кілька років, але були випадки, коли проект тексту подавався відносно пізно в законодавчому процесі після того, як він уже пройшов перше читання у Верховній Раді. Україна зобов'язалася продовжувати вдосконалювати свій процес повідомлення про всі запропоновані нормативні зміни до СОТ та процес перегляду та відповіді на коментарі до цих повідомлень.

Багато двосторонніх інвестиційних угод України визнають обов'язковість міжнародного арбітражу щодо інвестиційних спорів. Претензії американських інвесторів за двостороннім інвестиційним договором між США та Україною зустрічаються рідко. Посольство США відстежує спори лише на запит американських компаній або осіб, які беруть участь у справі, і не може надати

вичерпну кількість для всіх інвестиційних спорів за участю американських чи інших іноземних інвесторів в Україні. Однак такі суперечки є суттєвою проблемою як фактично, так і з точки зору сприйняття населення [36].

Діагностика ефективності іноземного інвестування в економіку України вказує на помірно сприятливий інвестиційний клімат з наявними умовами для легкості ведення бізнесу, прогнозованим станом податкової, бюджетної та монетарної політики, наявністю відносно зростаючого внутрішнього ринку товарів та послуг, високим потенціалом розвитку інфраструктурних проєктів та технологій. Проте за окремими аспектами ділових очікувань бізнесу та іноземних інвесторів негативними аспектами іноземного інвестування в Україні були його офшорний характер, відносно високий рівень податкового навантаження на бізнес, порівняно негативні тренди в монетарній політиці (інфляційні процеси та коливання курсу валют), що стримує структурний розвиток інвестиційних процесів в країні.

3 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

3.1 Головні проблеми інвестиційної привабливості економіки України

Аналіз ефективності іноземного інвестування в економіку України вказує на можливість діагностики основних проблем її інвестиційної привабливості, особливо з урахуванням реалій воєнного часу в країні.

На нашу думку, головними проблемами інвестиційної привабливості економіки України, особливо з урахуванням реалій воєнного часу в країні, залишаються: не прогнозованість державної політики; слабкий доступ глобального бізнесу до українського ринку в результаті високого рівня олігархізації; високе податкове загальне навантаження; непродумана державна стратегічна політика розвитку двохсторонніх угод про інвестиційне співробітництво; відсутність якісних кейсів використання концесії як інструменту залучення іноземного інвестування в інфраструктурні проекти; високі ризики військового втручання РФ в сталий розвиток України; слабка прогнозованість розвитку економіки країни навіть на майбутні кілька років; знаний дефіцит трансферу технологій; переважання портфельного інвестування над прямим, що вказує на слабкі гарантії держави для іноземних інвесторів та їх відповідно низький рівень інвестиційної довіри; прорахунку в окремих сферах впровадження легких правил ведення бізнесу; відсутність єдиного центру залучення іноземного інвестування та розпорошення даних повноважень серед МЗС, Міністерства економіки, НБУ та інших державних органів.

Згідно з опитуванням у березні 2022 р. серед компаній із вибраних країн, які вже інвестували в метавсесвіт, приблизно чверть компаній-респондентів заявили, що нинішня війна Росії проти України не вплинула на їх інвестиційну стратегію щодо проектів метавсесвіту. Проте майже 14% респондентів стверджували, що це призвело до повної призупинення своїх проектів. Проте прямі іноземні інвестиції (ПІІ) залишаються низькими, а чистий приплив у 2019 р. становив лише 2% ВВП.

Іноземні інвестори називають одними з основних проблем для ведення бізнесу корупцію в судовій системі, погану інфраструктуру, сильні корисливі інтереси та слабкий захист прав власності. Конфлікт з Росією також продовжує перешкоджати збільшенню інвестицій в Україну. На підконтрольних Росії районах Донбасу в Україні конфлікт з очолюваними Росією силами спричинив значні пошкодження вантажних залізниць, шахт та промислових об'єктів. Інвесторам варто зазначити, що ситуація як в АРК (незаконно окупований Росією з весни 2014 р.), так і на окупованих районах Донбасу залишається важкою. Санкції США забороняють американським компаніям брати участь у більшості транзакцій, пов'язаних із АРК [36]. Вплив ризиків на стан інвестиційної привабливості в Україні наведено на рис. 3.1.

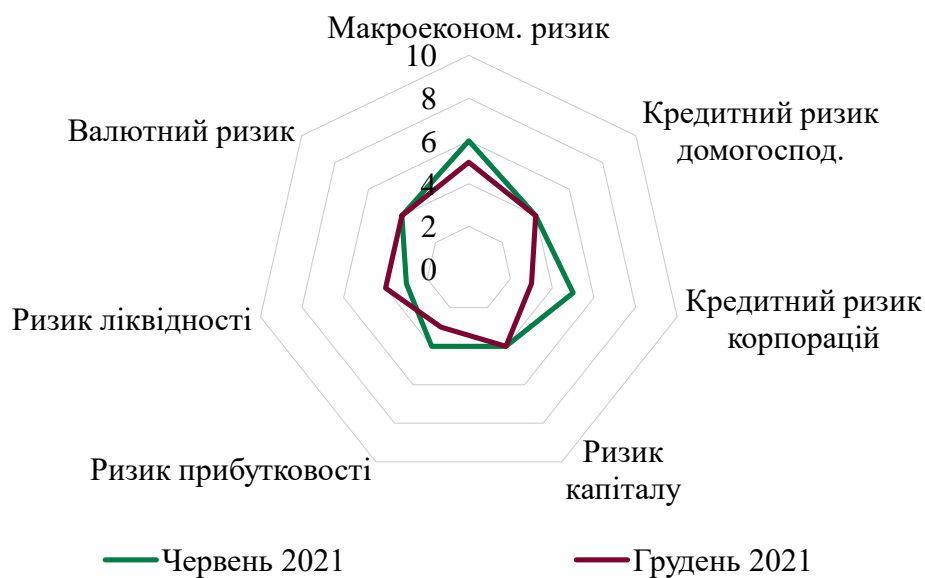

Рисунок 3.1 - Вплив ризиків на стан інвестиційної привабливості в Україні
Джерело [35]

Вплив ризиків на стан інвестиційної привабливості в Україні вказує на зменшення ризику ліквідності бізнесу, проте решта ризиків мали негативний тренд для іноземних інвесторів, особливо ризик макроекономічного розвитку, капіталу та прибутковості. На рис. 3.2 узагальнено головні проблеми залучення іноземного інвестування до України.

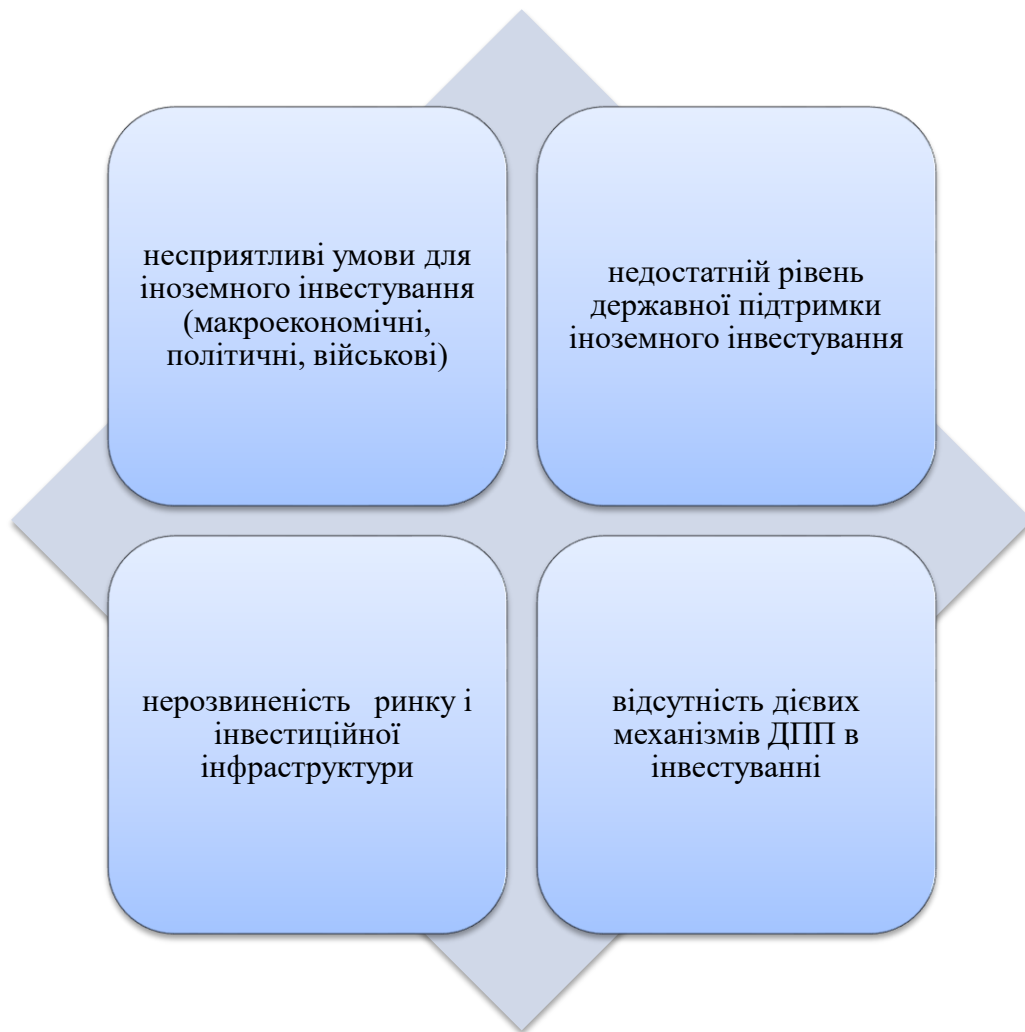

Рисунок 3.2 - Головні проблеми залучення іноземного інвестування до України

Джерело: узагальнено автором

Аналіз основних проблем інвестиційної привабливості економіки України, особливо з урахуванням реалій воєнного часу в країні, вказує на потребу перегляду основних векторів монетарної та фіскальної політики для забезпечення стратегічного полегшення доступу іноземного інвестора до прямого та портфельного інвестування в Україні, особливо на фоні нерозвиненого фондового ринку, військових втрат та загроз, недосконалої нормативної бази з високими монетарними обмеженнями стосовно вільного руху капіталу та фінансового моніторингу, спрощення умов оподаткування виведеного капіталу.

3.2 Напрямки розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування в післявоєнний період

Узагальнення основних проблем інвестиційної привабливості економіки України, особливо з урахуванням реалій воєнного часу в країні, дає змогу виявити напрямки розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування в післявоєнний період.

Наведені проблеми інвестиційної привабливості економіки України, особливо з урахуванням реалій воєнного часу в країні, вказують на потребу коригування інвестиційної стратегії держави стосовно роботи з іноземними інвесторами, зокрема, на нашу думку, слід вжити наступні заходи:

- повністю легалізувати всі операції з криптовалютами;
- максимально спростити валютне законодавство стосовно залучення, конвертації та виведення іноземних інвестицій, можливо – ввести багатовалютність для держави;
- підписати стратегічні інвестиційні угоди про спрощення режиму інвестування з глобальними економічними та технологічними лідерами – США, Канадою, ЄС, Китаєм, Ізраїлем, Сінгапуром, Японією та іншими;
- переглянути податкову складову залучення іноземного інвестування, зокрема, з метою скорочення псевдоінвестицій з Кіпру, Британських Віргінських островів та інших територій з ознаками офшорності;
- просування ідеї стосовно потреби іноземного інвестування в стратегічні перспективи – на 10 та більше років, а не на кілька місяців з метою отримання спекулятивного доходу;
- переглянути концепцію розміщення державних боргових цінних паперів з метою усунення спекулятивної складової використання їх для покриття державного дефіциту;
- використовувати досвід інших держав, особливо тих, які швидко оновилися після війни, наприклад Хорватії.

Розглянемо даний досвід інвестиційного розвитку Хорватії більш детально. Хорватія стала членом ЄС у 2013 р., що підвищило її економічну стабільність та надало нові можливості для торгівлі та інвестицій. Хорватія отримує доступ до значної кількості доступних фондів ЄС, але багато прямих переваг від вступу в ЄС ще попереду. Хорватський уряд пообіцяв вжити законодавчих та адміністративних заходів, щоб зменшити бар'єри для інвестицій, упорядкувати бюрократію та державне управління, а також ефективніше програмувати кошти ЄС, але він повільно виконує обіцяні реформи [36].

Незважаючи на те, що економіка Хорватії була стабільною перед глобальною епідемією COVID-19, уряд наприкінці квітня оцінив, що ВВП впаде щонайменше на 9,4% в 2020 р. Туризм дає прямий внесок 12% ВВП Хорватії і до 20 %, якщо непрямий внесок сектор включений; Очікується, що туристичний сектор зазнає величезних втрат через кризу COVID-19. Вплив COVID-19 не зовсім негативний. Уряд прискорив цифровізацію багатьох послуг державного управління і, ймовірно, розширить цю роботу. Економіка обтяжена великою державною бюрократією, низькою ефективністю державних підприємств та низькою прозорістю регулювання, що сприяє низькій ефективності та відносно низькому рівню іноземних інвестицій. Після десятиліття зростання після закінчення війни в 1995 р. інвестиційна активність у Хорватії суттєво сповільнилася в 2008 р. і залишалася на історичному рівні, незважаючи на вихід економіки з рецесії в кінці 2015 р., відносно стабільне зростання в 2016 р. та продовження помірному зростання до 2019 р. Протягом останніх 3 років уряд запровадив низку фінансових стимулів та заходів, спрямованих на залучення інвестицій та підтримки підприємництва. Однак ці стимули не є виправленням глибоких недоліків інвестиційного клімату, які переважно пов'язані з неефективною, непередбачуваною судовою системою, яка повільно вирішує юридичні спори. Інвестори продовжують стикатися з високими «парафіскальними» зборами, жорстким трудовим законодавством та повільними та складними процедурами отримання дозволів для більшості інвестицій [36].

Хорватія загалом відкрита для іноземних інвестицій, і хорватський уряд продовжує докладати зусиль за допомогою фінансових стимулів для залучення іноземних інвесторів. Усім інвесторам, як іноземним, так і вітчизняним, гарантується рівне ставлення за законом, за деякими винятками, описаними нижче. Проте бюрократичні та політичні бар'єри залишаються. Інвестори погоджуються, що непередбачувана нормативно-правова база, недостатня прозорість, неефективність судової системи, тривалі адміністративні процедури, відсутність структурних реформ і невирішеність питань власності на нерухомість значною мірою впливають на інвестиційний клімат. У 2019 р. уряд прийняв закон, який звільняє сферу послуг від різних зборів, ліцензійних вимог та заборон для компаній у сфері юридичних послуг, енергетичної сертифікації, архітектури, бухгалтерського обліку, туризму, фармацевтики та фізіотерапії. Хорватський механізм сприяння бізнесу забезпечує рівне ставлення до всіх, хто зацікавлений у реєстрації бізнесу, незалежно від статі чи етнічної приналежності.

Закон про сприяння інвестиціям (ІРА), внесений у 2020 р., пропонує стимули для інвестиційних проектів у сфері виробництва та переробки, розвитку та інноваційної діяльності, діяльності з підтримки бізнесу та послуг з високою доданою вартістю. Стимули – це або відшкодування податків, або грошова допомога. Після того, як вони затверджені для впровадження, вони не поширюються відразу. Особи, які отримують грошові субсидії, зобов'язані надати документи, які підтверджують, що вони відповідають критеріям, за якими було задоволено запит, за кожен рік отримання ними схвалення на заохочення. Податкові відшкодування надаються компаніям щорічно на основі інформації, наданої в податкових деклараціях. Заходи стимулювання можуть комбінуватися або використовуватися окремо. Закон про сприяння інвестиціям (ІРА) передбачає такі стимулюючі заходи: відшкодування податків для мікропідприємств; податкові пільги для малих, середніх та великих підприємств; грошові дотації на прийнятні витрати на створення нових робочих місць, пов'язаних з інвестиційним проектом; грошові гранти на прийнятні витрати на навчання, пов'язані з інвестиційним проектом; додаткова допомога для розвитку та інноваційної

діяльності, підтримки бізнесу та послуг з високою доданою вартістю; грошові дотації на капітальні витрати інвестиційних проектів; грошові дотації для трудомістких інвестиційних проектів; стимулювання інвестицій, які використовують недіюче державне майно; стимулювання модернізації бізнес-процесів шляхом автоматизації та цифровізації виробничих і виробничих процесів.

Усі заохочувальні заходи можуть використовуватися підприємцями. Під підприємцями розуміються особи, які обкладаються податком на прибуток Хорватії, або компанії, зареєстровані в Хорватії, які інвестують мінімальну суму 54 тис. дол. США в основні засоби та створюють щонайменше три нових робочих місця для мікропідприємств або 10 нових робочих місць для компаній, які інвестують в системи інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) і центри розробки програмного забезпечення, або 162 тис. дол. США в основні фонди та створення не менше п'яти нових робочих місць для малих і середніх підприємств і великих компаній і 540 тис. дол. США в основних фондах для модернізації та підвищення продуктивності бізнес-процесів.

Залежно від розміру інвестицій та кількості створених нових робочих місць можливі значні зниження податків на прибуток. Для компаній, які інвестують до 1,1 млн. дол. США та створюють щонайменше п'ять нових робочих місць (3 робочих місця для мікропідприємств або 10 робочих місць для компаній, що інвестують у системи ІКТ та центри розробки програмного забезпечення), діє 50% зниження на термін до десяти років. Це зниження збільшується до 75 % для компаній, які інвестують 1,1-3,2 млн. дол. США і створюють щонайменше 10 нових робочих місць, і до 100 % для компаній, які інвестують понад 3,2 млн. дол. США і створюють щонайменше 15 нових робочих місць.

Зниження податку на прибуток також доступне для інвестицій, що модернізують обробну промисловість. Ці проекти повинні включати мінімальні інвестиції в основний капітал у розмірі 560 тис. дол. США, усі працівники повинні бути збережені на весь період проекту, а продуктивність на одного працівника через 33 роки має зрости щонайменше на 10 відсотків у порівнянні з

однорічним періодом до проекту. Зниження ставки податку на прибуток на 50 % застосовується для компаній, які інвестують до 1,1 млн. дол. США, 75 % для компаній, що інвестують від 1,1 до 3,2 млн. дол. США, і до 100 % для компаній, які інвестують понад 3,2 млн. дол. США. Фінансова підтримка в розмірі 10 % витрат, які не підлягають відшкодуванню, або до 3250 доларів США на нову посаду може бути використана для створення робочих місць у країнах з рівнем безробіття до 10 %. Ця підтримка збільшується до 20 % або до 6 500 доларів США на посаду в округах з рівнем безробіття від 10 до 20 % і до 30 % або 10 000 доларів США на нову посаду в округах з рівнем безробіття вище 30 %.

Існують також програми відшкодування витрат на навчання та навчання працівників, пов'язані з інвестиційним проектом, які можуть покривати до 50 % витрат на освіту та навчання для великих компаній, до 60 % для середніх компаній або якщо навчання проводиться для працівників з інвалідністю, або до 70 % для малого бізнесу та мікропідприємств. Стимули до освіти не можуть перевищувати 70 % прийнятних витрат на освіту та навчання [36].

Прогнозування напрямків розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування в післявоєнний період вказує на потребу стабілізації нормативної бази стосовно проведення інвестиційних операції, їх оподаткування та виведення капіталу закордон, актуальним є унормування законодавства для створення інвестиційного криптохабу з України, що дозволить не лише залучити інвестиції з високим кон'юнктурним попитом, але й їх перерозподілити на післявоєнне відновлення держави, а загальна робота державного апарату, на нашу думку, має бути направлена на активізацію реального зростання іноземного інвестування в країні на основі існуючих та нових договорів про економічне партнерство та інвестиційну співпрацю з іншими державами світу.

ВИСНОВКИ

Аналіз сучасного стану масштабів, структури та ефективності іноземного інвестування в економіку України для пошуку векторів його активізації та розширення дозволив зробити наступні висновки та пропозиції.

Узагальнення теоретико-методологічного досвіду іноземного інвестування та класифікації інвестиції вказує, що під іноземними інвестиціями можна розуміти довгострокові або короткострокові вкладення нерезидента в економіку іншої країни у формі прямих або портфельних інвестицій з метою отримання прибутку, розвитку бізнесу, відкриття нових або розширення існуючих виробництв, набуття стратегічного контролю за управлінням підприємствами з іноземними інвестиціями. В глобальній економіці іноземне інвестування є формою руху фінансового капіталу та забезпечує стабілізацію бізнес-середовища за рахунок перетікання капіталу в галузі з високим рівнем дохідності або значним потенціалом розвитку.

Аналіз векторів іноземного інвестування в країну дозволив виявити, що іноземне інвестування в країну може проходити у формі прямих або портфельних інвестицій в залежності від цілей, масштабу та мети інвестора, воно може мати короткостроковий або довгостроковий стратегічний характер та бути направлено як в інвестування в окремі активи (зокрема, для портфельного інвестора – цінні папери), так і в основні засоби, земельні ресурси, технологій (для прямого інвестора), а базовими векторами іноземного інвестування можуть бути активи, галузі, держава, окремі підприємства.

Проведений статистичний аналіз масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період базувався на врахуванні факторів відносної стабільності бізнес- та інвестиційного середовища в Україні, відсутності війни, прогнозованості ділових очікувань та векторів розвитку держави. За результатом аналізу масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період визначено сталі темпи росту іноземного

інвестування, зокрема, наявним був певний офшорний характер даних потоків та переважання надходження інвестицій над їх відтоком (до війни). Головними векторами іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період був аграрний сектор, металургійна, хімічна, машинобудівна галузі, харчова промисловість. Розвиток іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період дозволяв забезпечувати відносно стабільне розширення ВВП країни.

Діагностика ефективності іноземного інвестування в економіку України вказує на помірно сприятливий інвестиційний клімат з наявними умовами для легкості ведення бізнесу, прогнозованим станом податкової, бюджетної та монетарної політики, наявністю відносно зростаючого внутрішнього ринку товарів та послуг, високим потенціалом розвитку інфраструктурних проєктів та технологій. Проте за окремими аспектами ділових очікувань бізнесу та іноземних інвесторів негативними аспектами іноземного інвестування в Україні були його офшорний характер, відносно високий рівень податкового навантаження на бізнес, порівняно негативні тренди в монетарній політиці (інфляційні процеси та коливання курсу валют), що стримує структурний розвиток інвестиційних процесів в країні.

Аналіз основних проблем інвестиційної привабливості економіки України, особливо з урахуванням реалій воєнного часу в країні, вказує на потребу перегляду основних векторів монетарної та фіскальної політики для забезпечення стратегічного полегшення доступу іноземного інвестора до прямого та портфельного інвестування в Україні, особливо на фоні нерозвиненого фондового ринку, військових втрат та загроз, недосконалої нормативної бази з високими монетарними обмеженнями стосовно вільного руху капіталу та фінансового моніторингу, спрощення умов оподаткування виведеного капіталу.

Прогнозування напрямків розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування в післявоєнний період вказує на потребу стабілізації нормативної бази стосовно проведення інвестиційних операції, їх оподаткування та виведення капіталу закордон, актуальним є унормування законодавства для

створення інвестиційного криптохабу з України, що дозволить не лише залучити інвестиції з високим кон'юнктурним попитом, але й їх перерозподілити на післявоєнне відновлення держави, а загальна робота державного апарату, на нашу думку, має бути направлена на активізацію реального зростання іноземного інвестування в країні на основі існуючих та нових договорів про економічне партнерство та інвестиційну співпрацю з іншими державами світу.

Наведені висновки та пропозиції, на нашу думку, дозволять реально переформувати способи, інструменти та механізми зростання іноземного інвестування в країні в стратегічній перспективі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бойчук С. О. Іноземне інвестування аграрного сектору економіки. *Бізнес-навігатор*. 2014. № 2. С. 151-154.
2. Бухало О. В. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2018. № 1. С. 169-183.
3. Бухало О. В. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2018. № 2. С. 102-111.
4. Васильчак С. В. Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток бізнесу: аспекти менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 9. С. 52-60.
5. Волобоев О. В. Іноземне інвестування аграрного сектору економіки України. *Бізнес-навігатор*. 2012. № 3. С. 84-87.
6. Гаврилюк О. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України. *Фінанси України*. 2018. № 2. С. 68–81.
7. Городніченко Ю. В. Шляхи залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. 50. С. 168-173.
8. Денисенко М. П. Іноземне інвестування економіки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 7. С. 70-77.
9. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні. URL : <http://newsru.ua/finance/17feb2011/pii.html> (дата звернення 02.05.2022 р.).
10. Задоя О. А. Тенденції розвитку портфельних іноземних інвестицій в Україні. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2021. № 1.- С. 44–55.
11. Заярна Н. М. Іноземне інвестування в Україні у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2019. Вип. 58. С. 26-31.
12. Коляда О. В. Іноземне інвестування в Україні на шляху інтеграції до світового господарства. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 1. С. 67-84.

13. Крутилко О. Пряме іноземне інвестування в умовах євроінтеграції : монографія / Олександр Крутилко. Житомир : Полісся, 2013. 194 с.
14. Кузьмінов С. В. Міжнародні рейтинги та обсяги прямих іноземних інвестицій: взаємозв'язок показників. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2021. № 1. С. 67–76.
15. Маслій В. Статистичний аналіз географічної структури прямих іноземних інвестицій в Україну. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 2. С. 160-175.
16. Мельник О. І. Іноземне інвестування як фактор розвитку аграрного сектора України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 32-37.
17. Мошляк І. О. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка*. 2020. Вип. 4. С. 26-31.
18. Огородник Р.П. Україна як реципієнт прямих іноземних інвестицій: обсяг і динаміка. Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин і зовнішньоекономічні зв'язки України : колективна монографія / За ред. д.е.н., проф. В.М. Фомішиної. Херсон : ТОВ "ВКФ"СТАР"ЛТД", 2017. С. 239–263.
19. Папп В. Іноземне інвестування як чинник формування економічної системи інноваційного типу. *Схід*. 2013. № 4. С. 55-60.
20. Петрик О. І. Іноземне інвестування в Україні: сучасний стан і напрями активізації. *Вісник Університету банківської справи*. 2018. № 2. С. 33–39.
21. Печенка О. І. Пряме іноземне інвестування економіки України. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2014. Вип. 1. С. 208-216.
22. Пономарьова О. Б. Вплив інвестиційного клімату на пряме іноземне інвестування в економіку України. *Молодий вчений*. 2016. № 12. С. 835-838.
23. Пурий Г. М. Сучасний стан та основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 44. С. 199-203.
24. Статистична інформація. Державна служба статистики України: вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 02.05.2022 р.).

25. Сукурова Н.М. Іноземне інвестування як чинник інноваційного розвитку економіки регіонів : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.05. ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". Ужгород, 2011. 20 с.

26. Товкун І. М. Законодавче регулювання захисту іноземних інвестицій в Україні. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. С. 38-43.

27. Трохимчук В. В. Іноземне інвестування в Україні: значення, сучасні тенденції, проблеми та перспективи. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія : Економічні науки*. 2017. № 1. С. 97-104.

28. Фатюха Н. Г. Аналіз руху прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 10.

29. Федорова Н. Є. Іноземне інвестування в економіку України: масштаби, структура, перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2020. Вип. 39. С. 14-18.

30. Хоменко І. Особливості надходження прямих іноземних інвестицій та їхній вплив на економіку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1. С. 15-26.

31. Чубарь О. Г. Пряме іноземне інвестування: глобальний, національний та регіональний виміри. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2013. № 2. С. 254-263.

32. Шуба Т. П. Іноземне інвестування в сферу інформаційних технологій України в умовах глобального економічного розвитку. *Економічний простір*. 2018. № 137. С. 47-54.

33. Яркова Н.І., Яковенко О.П. Роль органів державної влади в інвестиційному процесі. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2012. № 2. С. 89–100.

34. Мінфін. Макропоказники України.
<https://index.minfin.com.ua/economy/balance/> (дата звернення 02.05.2022 р.).

35. НБУ (2021). Звіт про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/ua/publications?page=1&perPage=5&search=&document=&pubCategory=3&keywords=&created_from=&created_to= (дата звернення 02.05.2022 р.).

36. . U.S. Department of State (2020). Investment Climate StatementsСтан інвестиційної привабливості країн світу. URL: <https://www.state.gov/reports/2020-investment-climate-statements/> (дата звернення 02.05.2022 р.).

37. Закон України «Про режим іноземного інвестування». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.05.2022 р.).

ДОДАТКИ

Додаток А

SUMMARY

Tverdokhlib D.S. Foreign investment in the economy of Ukraine: scale, structure, efficiency. – Qualification bachelor's thesis. Sumy State University, Sumy, 2022.

Qualifying bachelor's thesis is devoted to the analysis of the current state of scale, structure and efficiency of foreign investment in the economy of Ukraine to find vectors of its activation and expansion. Theoretical experience of foreign investment and classification of investments, vectors and factors of foreign investment in the country are generalized. An analysis of the scale and structure, efficiency of foreign investment in the economy of Ukraine in the prewar period is carried out. The main problems of investment attractiveness of Ukraine 's economy are revealed and the directions of its development for foreign investment in the postwar period are formed.

Key words: foreign investments, investment climate of ukraine, investment process, investment activity, business.

АНОТАЦІЯ

Твердохліб Д. С. Іноземне інвестування в економіку України: масштаби, структура, ефективність. – Кваліфікаційна бакалаврська робота. Сумський державний університет, Суми, 2022.

Кваліфікаційна бакалаврська робота присвячена аналізу сучасного стану масштабів, структури та ефективності іноземного інвестування в економіку України для пошуку векторів його активізації та розширення. Узагальнено теоретичний досвід іноземного інвестування та класифікації інвестиції, вектори та фактори іноземного інвестування в країну. Проведено аналіз масштабів та структури, ефективності іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період. Виявлено головні проблеми інвестиційної привабливості економіки України та сформовано напрямки її розвитку для іноземного інвестування в післявоєнний період.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційний клімат україни, інвестиційний процес, інвестиційна діяльність, бізнес.

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Прямі інвестиції (акціонерний капітал та боргові інструменти) в економіці України в 2016 році, млн. дол. США

Показник	Усього	У тому числі з	
		країн ЄС	інших країн світу
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 01.01.2016	40 005,3	31 807,2	8 198,1
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 01.01.2016	32 122,5	24 982,8	7 139,7
Надійшло акціонерного капіталу нерезидентів	4 405,9	1 972,1	2 433,8
Вибуло акціонерного капіталу нерезидентів	-904,2	-725,7	-178,5
Інші зміни вартості акціонерного капіталу нерезидентів (зміна вартості, утрати, перекласифікація інвестицій тощо)	-2 687,8	-1 710,6	-977,2
з них			
курсова різниця ¹	-1 437,5	-1 160,7	-276,8
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 31.12.2016	32 936,4	24 518,6	8 417,8
Боргові інструменти (заборгованість за кредитами та позиками, зобов'язання за торговими кредитами та інші зобов'язання перед прямими інвесторами)			
на 01.01.2016	7 882,8	6 824,4	1 058,4
на 31.12.2016	7 593,7	6 638,4	955,3
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 31.12.2016	40 530,1	31 157,0	9 373,1

Джерело: ДССУ

Додаток В

Таблиця В.1 – Прямі інвестиції (акціонерний капітал та боргові інструменти) в економіці України в 2017 році, млн. дол. США

	Усього	У тому числі з	
		країн ЄС	інших країн світу
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 01.01.2017	38 796,9	30 071,0	8 725,9
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 01.01.2017	31 230,3	23 425,7	7 804,6
Надійшло акціонерного капіталу нерезидентів	2 511,1	1 631,7	879,4
Вибуло акціонерного капіталу нерезидентів	-759,0	-564,2	-194,8
Інші зміни вартості акціонерного капіталу нерезидентів (зміна вартості, утрати, перекласифікація інвестицій тощо)	-326,4	236,0	-562,4
з них			
курсова різниця ¹	477,8	474,7	3,1
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 31.12.2017	32 656,0	24 729,2	7 926,8
Боргові інструменти (заборгованість за кредитами та позиками, зобов'язання за торговими кредитами та інші зобов'язання перед прямими інвесторами)			
на 01.01.2017	7 566,6	6 645,3	921,3
на 31.12.2017	8 448,6	7 052,9	1 395,7
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 31.12.2017	41 104,6	31 782,1	9 322,5

Джерело: ДССУ

Додаток Г

Таблиця Г.1 – Прямі інвестиції (акціонерний капітал та боргові інструменти) в економіці України в 2018 році, млн. дол. США

	Усього	У тому числі з	
		країн ЄС	інших країн світу
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 01.01.2018	40 020,9	31 114,9	8 906,0
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 01.01.2018	31 606,4	24 145,2	7 461,2
Надійшло акціонерного капіталу нерезидентів	2 869,9	2 200,9	669,0
Вибуло акціонерного капіталу нерезидентів	-968,1	-678,3	-289,8
Інші зміни вартості акціонерного капіталу нерезидентів (зміна вартості, утрати, перекласифікація інвестицій тощо)	-1 216,3	-925,1	-291,2
з них			
курсова різниця ¹	-133,7	-139,1	5,4
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 31.12.2018	32 291,9	24 742,7	7 549,2
Боргові інструменти (заборгованість за кредитами та позиками, зобов'язання за торговими кредитами та інші зобов'язання перед прямими інвесторами)			
на 01.01.2018	8 414,5	6 969,7	1 444,8
на 31.12.2018	8 222,2	6 816,3	1 405,9
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 31.12.2018	40 514,1	31 559,0	8 955,1

Джерело: ДССУ

Додаток Д

Таблиця Д.1 – Прямі інвестиції (акціонерний капітал та боргові інструменти) в економіці України в 2019 році, млн. дол. США

	Усього	У тому числі з	
		країн ЄС	інших країн світу
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 01.01.2019	41 892,1	33 531,2	8 360,9
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 01.01.2019	32 905,1	25 972,3	6 932,8
Надійшло акціонерного капіталу нерезидентів	2 531,1	1 934,7	596,4
Вибуло акціонерного капіталу нерезидентів	-1 282,3	-1 043,8	-238,5
Інші зміни вартості акціонерного капіталу нерезидентів (зміна вартості, утрати, перекласифікація інвестицій тощо)	1 655,7	1 426,1	229,6
з них			
курсова різниця ¹	947,1	708,5	238,6
Акціонерний капітал нерезидентів			
на 31.12.2019	35 809,6	28 289,3	7 520,3
Боргові інструменти (заборгованість за кредитами та позиками, зобов'язання за торговими кредитами та інші зобов'язання перед прямими інвесторами)			
на 01.01.2019	8 987,0	7 558,9	1 428,1
на 31.12.2019	9 411,6	8 222,9	1 188,7
Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти)			
на 31.12.2019	45 221,2	36 512,2	8 709,0

Джерело: ДССУ